

MEVLÂNÂ
ARAŐTIRMALARI

-1-

Editör

Prof. Dr. Adnan KARAIŐMAİLOĐLU

Mevlânâ Araştırmaları - 1

Editör

Prof. Dr. Adnan Karaismailođlu

Mevlânâ Araştırmaları Derneđi Bilim Kurulu

*Dr. Nazif Öztürk, Dođ.Dr. Hicabi Kurlangıç
Dođ. Dr. Derya Örs, Prof. Dr. Adnan Karaismailođlu*

Redaktörler

*Dr. Ebubekir Şahin, Sait Okumuş
Dr. Fahrettin Coşguner*

*Akçađ Yayınları | 847
Araştırma-İnceleme | 56*

ISBN 978-975-338-836-8

©Bu kitabın bütün hakları Akçađ A.Ş.'ine aittir.

*Kitabın içeriđi ile ilgili
tüm hukukî sorumluluk yazarına aittir.*

*Kapak | Emin Bebek
Sayfa Düzeni | Akçađ Dizgi Ünitesi
Baskı | Erek Matbaası 342 31 01
Büyük Sanayi 1. Cad. No. 1711 İskitler - Ankara
1. Baskı | Ankara 2007*

*Akçađ Basım Yayım Pazarlama A.Ş.
Tuna Cad. No. 8/1 Kızılay-Ankara
Tel: (312) 432 17 98 - 433 86 51
Faks: 432 28 52*

*www.akcag.com.tr
akcag@akcag.com.tr*

SULTAN VELED'İN EDEBÎ KİŞİLİĞİ ve ESERLERİ (II)

Veyis Değirmençay*

Farsça ve Arapça'nın yanında Türkçe ve Rumca da bilen ve bu dillerde şiirler de söylemiş olan Sultan Veled'in dinî bilgisi yanında edebî birikimi de son derece mükemmeldir. Nesir ve nazımda tuttuğu yol tamamiyle Mevlânâ'nın yoludur. O da, nesirde ve nazımda özellikle halka hitap eder; halkın dilini kullanır; nesrinde ve nazmında; Farsça, Arapça ve Türkçe şiirlerinde güttüğü maksat ancak budur. Babası gibi kafiyeyle önem vermez; kafiye, hat-ta söz, onca anlamı kayıta altına alan şeylerdir. Bu bakımdan kafiyesi tam olmayan sözleri kullanmaktan çekinmez; bazı sözlerin söylenişinde tasarrufta bile bulunur.¹

Sultan Veled'de hikâye hemen yok gibidir; varsa bile tasavvufî veya ah-lâkî bir konu içine girer ve o konuyla zorla sürüklenir; o da, esprili, hele açık bir halk hikâyesi değil, Mûsâ ve Hızır gibi çok tanınan bir hikâyedir. O, mut-laka tasavvufî bir umdeyi anlatmak için söze başlar ve bu arada babasının zincirleme üslûbunu takip ve o hususta da onu temsil edebilmek maksadıyla başka bahislere geçer. Bütün bu bahislerin önü ve sonu bellidir. Söylemek istediği şeyi, açık ve kestirme yoldan söyler; bu hususta son derece başarılıdır; mantıkî silsileden ayrılmaz. Fikir ve üslup bakımından bilgiye dayanır.² Kur'ân'daki metoddan yola çıkarak aynı konuları tekrar tekrar işler.

Divanında hangi şiiri okursak okuyalım, o şiirde mutlaka Mevlânâ'nın edâsı, ifadesi, istiareleri, kullandığı vezin ve redif vardır; fikir de Mevlânâ'nındır; onun sözlerini aynen kullanır, ondan iktibaslarla bulunur. Mesnevilerinde ve Maarif'inde de aynı özellik açıkça görünür.³

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (veyis0065@hotmail.com).

¹ Sultan Veled, *İbtidânâme*, s. X.

² Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 54.

³ Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 56.

Nazmı ve nesri, sade, akıcı ve külfetsizdir; dili halk dilidir. Şiiri, diğer şairler gibi dünyalık için, para, makam ve mevki kazanmak için söylememiş; vermek istediği mesajı halka ulaştırmada bir araç olarak görmüştür.

Türk dili ve edebiyatı açısından da son derece önemli bir şairdir. Divanında, Velednâme ve Rebabnâme mesnevilerinde, onu eski bir Türk şairi sayacak nitelik ve nicelikte Türkçe şiirleri vardır.⁴

Türk edebiyatını Farsça yazılı tasavvuf edebiyatı geleneğine göre düzenlemeye çalışmış ve Türk edebiyatında Mevlânâ tesiri onunla başlamıştır. Türkçe manzumeler yazarken, Farsça şiirlerinde olduğu gibi, Anadolu halkını ikaz ve irşad ve Mevlânâ yolunu herkese telkin maksadını gütmüştür. Eserlerinin büyük kısmını Fars diliyle yazması, devrin edebî geleneklerinin bir neticesidir; fakat arada bir Türkçe'ye rağbet etmesi de, Farsça anlamayan büyük bir çoğunluğu o telkinlerden uzak tutmamak endişesinden doğmuştur. Rebabnâme'deki sözleri bunu yeterli derecede anlatmaktadır:

*"Türkçe bilseydüm ben edeydüm size,
Sırları kim Tanrı'dan değdi bize.
Bildireydüm sözile bildiğümü,
Bulduraydum ben size bulduğumu."*⁵

Farsça ve Türkçe şiirleri yanında Arapça ve Rumca şiirler de söylemiştir. Türkçe ve Rumca'sı, Farsça ve Arapça'sına oranla o kadar güçlü değildir; bunu kendisi de dile getirmektedir:

*"Türkçe ve Rumca söylemeyi bırak, çünkü o istilahtan mahrumsun;
Farsça ve Arapça söyle, zira her ikisinde de iyi bir şekilde at koşturmaktasın."*⁶

Sultan Veled'in Türkçe olarak, divanında 14 gazeli ve Velednâme'sinde 76 ve Rebabnâme'sinde ise 162 beyti vardır.⁷ Gazellerinden bir örnek:

*Senün yüziün güneşdür, yoksa aydur,
Cânum aldı, göziündeki ne aydur?
Benüm iki göziüm, bilgil, cânum sen
Beni cânsuz koyasen sen, bu geydür!
Göziümden çıkma, kim bu yér seniündür;*

⁴ Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s. 235-238.

⁵ Değirmençay, Veyis, *Sultan Veled ve Rebabnâme* (Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Erzurum 1996, (metin), s. 222.

⁶ Sultan Veled, *Velednâme*, s. 394.

⁷ Geniş bilgi için bkz. Mansuroğlu, Mecdu, *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri*, İstanbul 1958.

Benüm gözüm sana yahşı saraydur.
 Ne okdur bu, ne ok, kim değdi senden!
 Benüm boyum süniydi, şimdi yaydur.
 Temâşâ çin berii gel, kim göre sen,
 Néte gözüm yaşı ırmak u çaydur.
 Senun boyun bu dađdan ađdı, geçti,
 Cihân imdi yüzündən yaz u yaydur.
 Bu gün işkun odından ıssı alduh,
 Bize kayu degül, ger kar u kaydur.
 Bana her géce senden yüz bin assı,
 Benum her gün işim senden kolaydur.
 Veled yohsuldu sensüz bu cihânda;
 Seni buldu, bu gezden beg u baydur.⁸

Sultan Veled'in Arapça olarak, divanında 8 gazeli, 3 rubâisi ve Farsça bir gazel içinde 3 beyti, Velednâme'sinde 180 ve Rebabnâme'sinde 36 beyti; ⁹ Rumca olarak ise divanında 21, Velednâme'sinde 23 ve Rebabnâme'sinde 22 beyti vardır.

Türkçe, Arapça ve Rumca şiirleri üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır: Türkçe şiirleri üzerinde, sadece Rebabnâme'nin Türkçe beyitleri hakkında, J. W. Hammer, M. Vickerhauser, Fleischer, W. Rodloff, F. Bernhauer, C. Salemann, İ. Kunos, J. Tury, Smirnov, K. Foy gibi batılı doğu bilimcileri çalışmalar yapmışlardır.¹⁰ Türkçe şiirlerin tamamı, önce Veled Çelebi tarafından eski harflerle (*Divan-ı Türkî-yi Sultan Veled*, tsh. Kılıslı Rifat, İstanbul 1341); sonra Mecdud Mansuroğlu tarafından, şiirlerin dil bakımından arzettikleri özellikler de incelenerek neşredilmiştir (*Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri*, İstanbul 1958). Arapça şiirleri, Veyis Değirmençay tarafından Türkçe'ye çevrilerek yayımlanmıştır (*Sultan Veled'in Arapça Şiirleri*, Erzurum 1996). Rumca şiirleri üzerinde ise, sadece Rebabnâme'nin Rumca beyitleri hakkında, Vambéry,¹¹ C. Saleman, J. V. Hammer ve G. Meyer¹² gibi batılı doğu bilimcileri çalışmalar yapmışlardır.

Sultan Veled, şiiri velilerin ve veli olmayan şairlerin şiiri olmak üzere iki grupta değerlendirir ve şöyle der: "Velilerin şiiri, tamamıyla tefsirdir,

⁸ Mansuroğlu, *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri*, s. 39.

⁹ Geniş bilgi için bkz. Değirmençay, Veyis, *Sultan Veled'in Arapça Şiirleri*, Erzurum 1996.

¹⁰ Mecdud Mansuroğlu, *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri*, s. 4-6; Neclâ Pekolcay, *İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 1967, s. 113-114; Tahsin Yazıcı, "Sultan Veled", İ.A., XI, 31.

¹¹ Gibb, *A Literary History of Persia*, I, 152.

¹² Mansuroğlu, *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri*, s. 5-9; Tahsin Yazıcı, "Sultan Veled", İ.A., XI, 31.

Kur'ân'ın sırlarıdır; çünkü onlar, kendi varlıklarından çıkmış, yok olmuşlardır; varlıkları Hak ileler; işleri, güçleri ve duruşları Hak'tandır. Onların şiirleri, şairlerin düşünceyle ve hayalle örüp söyledikleri mübalağalı şiirlere benzemez. Şairlerin niyetleri, üstünlüklerini göstermek ve gösterişte bulunmaktır. Onlar, velilerin hırsı terketmek ve nefsi yani benliği yok etmeyi terennüm eden şiirlerini kendi şiirleri gibi zannederler; fakat gerçekte onların işlerinin ve sözlerinin Allah'tan olduğunu bilmezler; çünkü onların şiirleri kendilerini değil Hakk'ı gösterir. Bunlar yele benzer; yel, gül bahçesinden eserse gül kokusu getirir; külhandan eserse kötü ve nâhoş bir koku getirir. Yel birdir, ama geçtiği yerin farklılığı sebebiyle kokusu değişir..."¹³

Veled, yine aynı eserinde, "Velilerin şiirlerine yönelenlerin gönül ehlin-den" olduğunu söyledikten sonra, "Hakiki şiir, Senâî, Attar ve Mevlânâ gibi velilerin şiirleridir; başkalarının şiirleri, uydurma, yalan yanlış, nefsânî arzuların tatmini için söylenmiş, gösterişle dolu ve bu dünyaya ait olan sözlerdir"¹⁴ der ve devamla sözlerini şu ifadelerle bitirir: "... şimdi bazı kimselerin temayülleri, fıkha, bazılarının mantığa, bazılarının tefsire, bazılarının da, Attar'ın ve Senâî'nin şiirlerine olur; bazılarının ise, Enverî, Zahîr-i Fâyâbî, Nizâmî ve diğer şairlerin şiirlerine olur. Enverî ve benzeri şairlerin şiirlerine meyledenler, bu âlem ehlinde; Senâî, Attar ve Mevlânâ'nın şiirlerine meyledenlerse, gönül ehlinde ve veliler grubundan olurlar."¹⁵

Rebabnâme'sinde, Allah velisinin sözünün şekil ehlinin sözünden üstün olduğunu; şeklen bir görünseler de, mânâen farklı olduklarını; velilerin sözlerinin sırlarla dolu, inci gibi kıymetli, saf ve duru; şekil ehlinin sözlerinin ise, çamur gibi değersiz olduğunu ifade eder. Bu arada yalnız velilerin sözlerini can kulağıyla dinlemeyi öğütler. Kendi sözlerini, Allah velisinin sözleri grubuna katar ve "Çamur içindeki inci gibidir"¹⁶ der.

İntihânâme'sinde ise yine veli olanların şiiri ile diğer şairlerin şiirini ele alır ve "Velilerin şiiri Kur'ân'ın tefsiridir; çünkü Kur'ân'ın içeriğinde iyileri övmek ve kötülerini yerme vardır; binaenaleyh velilerin şiiri, dünya ehlini yalan mübalağalarla övmek olan şairlerin şiirinin aksine Kur'ân'ın şerhidir; zira şairler, memduhları için ne kadar çok mübalağa yaparlarsa o kadar çok mutlu olurlar. Onların en güzel sözleri, velilerin sözlerinin yüzde biri bile olmaz; şeklen bir görünseler de aynı değildir"¹⁷ der. Yine aynı yerde, eserini

¹³ Sultan Veled, *Velednâme*, s. 53-56.

¹⁴ Değirmençay, *Sultan Veled ve Rebabnâme*, (metin), s. 211-212.

¹⁵ Değirmençay, *Sultan Veled ve Rebabnâme*, (metin), s. 212.

¹⁶ Değirmençay, *Sultan Veled ve Rebabnâme*, (metin), s. 183.

¹⁷ Sultan Veled, *İntihânâme*, vr. 278b.

ve beyitlerini överek onların, Kur'ân'ın tefsiri olduğunu, o nedenle vaad (müjde) ve vâfd (tehdit)in tekrar edildiğini; baştan sona kadar içinde Kur'ân'ın yer aldığını; hem müjdeleyici, hem de korkutucu olduğunu bildirir ve “Hesap gününde, iyi ve kötünün hali nasıldır?” diye çok defa açıklamada bulunduğunu; onların, Kur'ân'da olduğu gibi, hem başta (Velednâme), hem ortada (Rebabnâme), hem de sonda (İntihânâme) tekrar edildiğini anlatır. Ayrıca, “Bizim bu beyitlerimiz tefsirdir ve yol göstericidir” şeklinde beyitlerini övdükten sonra; şairlerin şiirinin tefsir olmadığını; tamamen şehvet ve yanılırlarla dolu olduğunu; onlarda doğru dürüst bir çağrının bile bulunmadığını, bir akçe bile etmediklerini ve onların sevgisini göntülden atmak gerektiğini tekrarlar.¹⁸

Sultan Veled, kendi şiirinin Senâî, Attar ve Mevlânâ gibi velilerin şiirine benzemesini istemiş ve hatta öyle saymış ve bu nedenle de kendini, lafızları oluşturmada fazla bağımlı kılmamış; amacı, sadece mânaları anlatmak olmuştur. O, sözün nesir, nazım ve içte tezahür eden düşünce olmak üzere üç mertebesi bulunduğunu; içte olanın alanının geniş, açık ve etraflı olduğunu; nesir olarak geldiğinde, bu alanın daraldığını; nazım olarak geldiğinde ise, büsbütün dar bir hale geldiğini anlatır¹⁹ ve asıl vermek istediği mesajlarının, içte tezahür eden düşünce halinde olduğunu; onları, tam mânasıyla ve istediği doğrultuda, nazım ve nesir olarak dışarı vurmada güçlük çektiğini; kelimelerin içteki düşüncelerini ifade edemediğini söyler.

“Söylediğim sözler, açık ve seçiktir; zor ve kapalı söz söylemedim. Mânalar denizinden binlerce inci çıkardım ve halk için deldim. Söylediğim sözler can gibidir; bütün şiirlerim taze ve akıcıdır. Veled'in sözü candır; çünkü o madendendir; haber vermeden bak, zira bu gönül haberdardır. Veled'in sözünde hata ve yanlış yoktur; ey sapık kişi! Kendin gibi onu gafil sanma. Ey Veled! Bundan sonra çekinmeden, sakınmadan söyle; zira nazmın ve nesrin güzel”²⁰ diyerek sözlerinin açık ve seçik, taze ve akıcı, güzel ve hatasız olduğunu ve mânalar denizinden binlerce inci çıkarıp insanlar için deldiğini söyler ve onlarla övünür.

Rebabnâme'sinde, hem bu eserini, hem de nazmını ve nesrini över ve “Benim nazmım ve nesrim, hikmetin başıdır; âşığın yanında en iyi nimettir”²¹, “İçinde Hakk'ın sırlarının anlatılmış olduğu bu mesnevi, bedîf bir

¹⁸ Sultan Veled, *İntihânâme*, vr. 278b.

¹⁹ Sultan Veled, *Velednâme*, s.17.

²⁰ Bu ifadeler sırasıyla; Sultan Veled, *Divan*, Rabbânî, s. 261, 73, 213, 517, 128.

²¹ Değirmençay, *Sultan Veled ve Rebabnâme*, (metin), s. 61.

cevherdir; onda boş şeyler yoktur”²² der. İntihânâme’si için de, “Bizim mesnevimiz vahdet dükkanıdır; rahmet içinde rahmet içinde rahmettir. Onda gönül ehlinin sırları çoktur; o, eşsiz incidir; onu bulan herkes, hemen canla başla Hakk’a doğru koşar”²³ buyurur. Ayrıca beyitlerinin, şiirin de ötesinde olduğunu; onları şiir olarak saymamak gerektiğini ifade eder ve “Çünkü onlar, Kur’ân’ın, İncil’in ve Zebur’un sırlarının açıklamasıdır”,²⁴ “Bizim bu beyitlerimiz, Kur’ân’ın tefsiridir, bu nedenle de rehber olmuştur”²⁵ der.

Sultan Veled, Çelebi Hüsâmeddin’in *Velednâme*’si için “Gören herkes bunu gördü; zira bu nazımın üzerinde bir nazım yoktur”²⁶ şeklinde söylediği övgü dolu sözlerden de yola çıkarak mesnevisini över ve “hem söz, hem de hâl ehli olan öyle bir şah, abdalların önderi, bizim nazmımız hakkında, ‘bunun üstüne kimse bir söz söylemez’ buyurduktan sonra, hayalden, zandan ve kuruntudan çık ve gözünü aç da, onu can ve gönülden oku ve anla. Bu, o denizden incilerdir; ey arayan kişi, bu inciden başkasını arama, zira bunların biri iki yüz cihana bedeldir. Hep bunu okuyana ne mutlu! Bu nazmı gece gündüz oku ki bununla Allah’a kavuşasın; çünkü bu, arayan için rehberdir; ilâhî âlemi gösterir; perdesiz gönül yüzünü görmeleri için yolcuları hedefe ulaştırır”²⁷ der. Ayrıca “Ey Veled! Mesnevin rehber oldu; ondan dolayı adın göğe yükseldi. Herkesi, göğe doğru götürüyor; şeytanı huri ve melek gibi yapıyor”²⁸, “Bu kitabım, tamamen Kur’ân’ın anlamı ve sırrıdır. Kim candan buna gönül verirse, Kur’ân’ın anlamı karşısında kendinden geçer. Bu mesnevidekiler tamamen öğüttür; bu, kendisine bağlanana arkadaş ve dost olur”²⁹ şeklinde ifadeler kullanır ve eseriyle övünür.

Veled, babasının ve onun seçtiği ve kendisinin de bağlandığı halifelerin, şeyhlerin ve onların hizmetlerinin, gösterdikleri kerametlerin, irşad, bağış, ihsan ve benzeri hallerinin kendisi sayesinde bilindiğini, gizli sırların açığa çıktığını ve böylece müritlerin şüphelerden kurtulduğunu; halkın da bu şekilde yeniden bağlılık gösterdiklerini; halifelerin ve müritlerin, öncekinden daha fazla olduğunu; tarikatın Anadolu’nun her tarafına, hatta bütün dünyaya yayıldığını anlatır ve haklı olarak övünür.³⁰

²² Değirmençay, *Sultan Veled ve Rebabnâme*, (metin), s. 279.

²³ Sultan Veled, *İntihânâme*, vr. 300b.

²⁴ Sultan Veled, *Dıvan*, Rabbânî, s. 105.

²⁵ Sultan Veled, *İntihânâme*, vr. 278b.

²⁶ Sultan Veled, *Velednâme*, s. 397.

²⁷ Sultan Veled, *Velednâme*, s. 397-398.

²⁸ Sultan Veled, *Velednâme*, s. 398.

²⁹ Sultan Veled, *Velednâme*, s. 395-396.

³⁰ Sultan Veled, *Velednâme*, s. 157-159.

O, aşkı kendisinde aramaları gerektiğini; çünkü kendisinin tek kutup olan Mevlânâ'nın oğlu olduğunu³¹ söyler ve “Biz, ilmin kaynağıyız; Senâî ve Attar'da gelmiş olan, bizim ilim denizimizden bir damladır”,³² “Veled'i eksik ve kusurlu görme; büyüklük ve kibirlilik taslamadan onun en büyük olduğunu bil”³³ der.

Bir gazelinde,³⁴ iki âlemde de şahın kendisi olduğunu, yoksullara saltanat bağısladığını, eza ve belayı defettiğini; beden karanlığını giderip baştan başa nura, aydınlığa dönüştürdüğünü ve dönüştürmekte olduğunu anlatır ve devamla “Fâni ömür, benim bağışım ile ebedileşir; ben ezel iksirine sahibim, onun acayip bir tesiri vardır; cana can katan bakışımla, bakır vücudu altına çevirir; cahilliği bilgiye, öfkeyi hilme dönüştürür; bulanıklığı berraklaştırır ve derde derman olurum” der. Yine aynı gazelinde, “Benim için şiir de nedir ki o sanattan dem vurayım. Benim, şairlerin sanatlarının dışında başka bir sanatım var. Şiir, kara bir buluta benzer; ben ise o bulutun ardında bir ayım. Sakın siyah buluta parlak görünüşlü ay deme. Beni görmek diliyorsan, benlik bulutunu sıyr ve buluta benzeyen bedenden çık da, ay ışığı sana vursun” buyurur.

Veled, herşeyde babasını takip etmiş ve onun yolundan gitmiştir. Eserler yönünden de, babasının divanının yarısı kadar bir divan; Mesnevi'sinin yarısı nisbetinde, Velednâme, Rebabnâme ve İntihânâme adlı üç mesnevi ve Fîhi Mâ Fîh'inin tarzında Maarif adlı bir eser yazmıştır. Nitekim Velednâme'nin mukaddimesinde, "...Babasına en çok benzeyen zulmetmemiştir' hükmü gereği o Hazret'e tabi olmak ve ona benzemek hususunda çalıştım. Kendileri, çeşitli vezinlerde divanlar ve rubâiler oluşturdular; biz de benzer bir divan oluşturduk” dedikten sonra arkadaşlarının, “Mademki Mevlânâ'ya uyup bir divan meydana getirdin, o halde mesnevide de ona uyman gerekir” demeleri ve kendisinin de babasına benzemeyi istemesi üzerine 690 (1291) yılında Velednâme'yi yazmaya başladığını anlatır.³⁵

Sultan Veled, manzum ve mensur söylediği her sözü, babasının aşkıyla söylemeye çalışmış ve onun yolunda gitmek için kendine, “Veled! Hep Mevlânâ'nın aşkıyla söyle; zira hür kişilerin seçimi budur. Ey Veled! Babanın izinde güzelce git; niçin kendine, amcana ve dayına bağlanıyorsun? Her şahsın gölgesi kendisiyle gittiği gibi ey Veled, sen de babanın izinde git. Veled! Eğer var olmak istiyorsan, hemen şimdi babanın aşkında yok ol. Veled! Şa-

³¹ Sultan Veled, *Divan*, Rabbânî, s. 248.

³² Sultan Veled, *Divan*, Rabbânî, s. 382.

³³ Sultan Veled, *Divan*, Rabbânî, s. 352.

³⁴ Sultan Veled, *Divan*, Rabbânî, s. 18.

³⁵ Sultan Veled, *Velednâme*, s. 3-4.

rabı Mevlânâ'nın kadehinden iç; kendinden geç ve o can mutribini güzelce dinle"³⁶ şeklinde telkinde bulunmuştur.

Sultan Veled, "Veled'e iyi ve kötü ne geldiyse, -ey olgun kişi- Hakk'ın Celâl'inin ve onun altın gibi sözünün bağışlarıdır. Babasının kendisine vermiş olduğu ilim ve velilikten başka Veled'in ne bilgisi, ne de veliliği vardır. Ey Veled! Cihanın kutbu, bu nükteleri şana verdi; o çeşmenin sütünü dudaksız ve memesiz iç. Mevlânâ, Veled'e bağışta bulunduğu için o, bundan sonra dünyayı hiç istemez. Veled, babasından beş ve altı (unsurun) dışında bir can almıştır. Mevlânâ ile kurtuluşa eren benim; ondan dolayı da ıslah edenim; elçiyim, sultanın yanında tahta doğru at sürüyorum"³⁷ diyerek kendisine gelen herşeyin babasından geldiğini; onun kendisine vermiş olduğu bilgi ve velilikten başka bilgisi ve veliliği olmadığını; ortaya attığı bütün nükteleri, cihanın kutbu babasından aldığını, onun sayesinde kurtuluşa erdiğini, ıslah eden olduğunu ve elçilik görevinde bulunduğunu söyler.

Sultan Veled, "Attar ruh idi ve Senâî, onun iki gözü; biz ise Senâî ve Attar'ın peşinden geldik"³⁸ ve "Veled! Onun aşkında Attar ve Senâî'nin söyledikleri gibi gazeller söyle"³⁹ sözleriyle de, babasının yanında Senâî ve Attar'ı da takip ettiğini, onlar gibi şiir söylemeyi arzuladığını bildirir. Nitekim ilk mesnevisi *Velednâme*'yi Senâî'nin *Hadîka*'sı vezninde yazmıştır.

ESERLERİ

"Mevlânâ, çeşitli vezinlerde divanlar meydana getirmiş, rubâiler söylemiştir... ben de, ona uydum ve bir divan tertip ettim"⁴⁰ diyen Sultan Veled, babasını takip ederek onun divanının yarısı kadar bir divan, *Mesnevi*'sinin yarısı nispetinde üç mesnevi ve *Fîhi Mâ Fîh*'inin tarzında da *Maarif* adlı manzum ve mensur eserler yazmıştır. Bunlar:

1. Divan. Aruz bahrinin 29 vezninden istifade edilerek yazılan divan, Farsça (826 gazel, 32 kaside, 9 kıta, 10 terciibent ve terkibibent, 23 musammat ve 451 rubai), Arapça (biri Farsça-Arapça mülemma 9 gazel, 3 rubai ve Farsça bir gazel içinde 3 beyit), Türkçe (biri Farsça-Türkçe mü-

³⁶ Bu ifadeler sırasıyla; Sultan Veled, *Divan*, Rabbânî, s. 77, 444, 120, 67, 306.

³⁷ Bu ifadeler sırasıyla; Sultan Veled, *Divan*, Rabbânî, s. 198, 113, 199, 115, 538, 233.

³⁸ Sultan Veled, *Divan*, Rabbânî, s. 240; (Rızâzâde Şafak bu beyti Mevlânâ'ya atfetmişse de yanlış olup beyit Sultan Veled'e aittir. Şafak, Rızâzâde, *Târîh-i Edebiyyât-ı İrân*, Tahran 1352 hş., s. 123)

³⁹ Sultan Veled, *Divan*, Rabbânî, s. 451.

⁴⁰ Sultan Veled, *Velednâme*, s. 3-4.

lemma 15 gazel) ve Rumca (21 beyit ve Farsça-Türkçe, Farsça-Arapça ve Farsça-Rumca bir arada mülemma) şiirlerden oluşmaktadır. F. Nâfiz Uzluk'un neşrettiği divana göre 12719⁴¹ Asgar-i Rabbânî'nin yayımladığı divana göre ise 13335⁴² beyittir.

Gazellerin çoğu, Mevlânâ'nın üslubunda ve onun gazellerine nazire olarak yazılmış; hatta bundan dolayı bu nazirelerin tespitinden mecmualar meydana getirilmiştir.⁴³ Şiirler, genelde orta seviyede, sade ve basittir. Divan, hem Feridun Nafiz Uzluk (*Dîvân-ı Sultan Veled*, Ankara 1941), hem de Asgar-i Rabbânî (*Dîvân-ı Sultan Veled*, Tahran 1338 hş.) tarafından aynı adla yayımlanmıştır. Ayrıca Veyis Değirmençay tarafından divandaki rubailer Türkçe çevirisi yapılarak basılmıştır (Sultan Veled, *Rubailer*, Erzurum 1996).

2. *Velednâme*. Üç mesnevinin ilkidir. Sultan Veled tarafından *Mesnevî-yi Veledî* adı verilmiş;⁴⁴ ancak *Velednâme* adıyla tanınmış ve *ibtidâ* kelimesiyle başladığı ve ilk mesnevi olduğu için *İbtidânâme* adıyla da anılmıştır. 690'da (1291) Senâî'nin Hadîka'sı, yani hafif bahrinin fâilâtün (feilâtün), mefâilün, feilün (fa'lün) vezninde, nazım ve nesir olarak yazılmıştır. Nesri, mukaddime ve fasıllarda görülen ve manzumelerin bir nevi özeti olan cümlelerdir. Mukaddime hariç 165 başlık ve 9007 beyittir.⁴⁵ Bunların içinde 76 Türkçe, 180 Arapça ve 23 Rumca beyit de vardır.

Mevlânâ ve Mevlevî halifelerinin hayat hikayeleri ve özellikleri hakkında bilgi vermek için kaleme alınan eserde, dinî konulara da yer verilmiştir. *Velednâme*, Celâl Hümâî tarafından yayımlanmış (*Mesnevî-yi Veledî be Bahr-i Hafîf, Ma'ruf be Velednâme*, Tahran 1315 hş.) ve Cemşid Karabeyoğlu tarafından, 1976'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde, *Sultan Veled, Mesnevî-yi Veledî, Velednâme* adıyla doktora çalışması yapılmış; ancak henüz basılmamıştır. Abdülbâki Gölpınarlı Türkçe'ye çevirerek yayımlamıştır (Sultan Veled, *İbtidânâme*, Ankara 1976).

⁴¹ Sultan Veled, *Divan-ı Sultan Veled*, Uzluk.

⁴² Sultan Veled, *Divan-ı Sultan Veled*, Rabbânî.

⁴³ Örneğin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki Farsça yazmalar arasında 1205 numarada kayıtlı mecmua *Kitâb-ı Munâzara-i Mevlânâ ba Sultan Veled*'e göre 350'yi aşan gazellerin yarısı, Sultan Veled'in Mevlânâ'ya nazireleridir. (Bkz. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 47.)

⁴⁴ Sultan Veled, *Velednâme*, s. 2.

⁴⁵ Cemşid Karabeyoğlu, "*Sultan Veled, Mesnevî-yi Veledî, Velednâme*" (İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Basılmamış Doktora Tezi,), I-III, İstanbul 1976.

3. *Rebabnâme*. Sultan Veled'in dostlarının ısrarı üzerine kaleme aldığı bu esere, bu ad muhtemelen "Rebabın ağlayıp inlemesinden aşka ait yüzlerce çeşit nükteler dinleyin"⁴⁶ beytiyle başladığı ve rebap üzerine kurulduğu için verilmiştir. Eser, 700 (1301) yılında Mevlânâ'nın Mesnevi'si, yani remel bahrinin fâilâtün fâilâtün fâilün (fâilât) vezninde ve ilk mesnevide olduğu gibi nazım ve nesir olarak kaleme alınmıştır.⁴⁷ Mukaddime ile birlikte 106 başlık ve 8124 beyittir. Farsçanın yanında, 162 Türkçe, 36 Arapça ve 22 Rumca beyit vardır.⁴⁸

Rebabnâme'de, insanların Hak Teâlâ'nın emrine ve elçisinin sünnetine uygun olarak yaşamaları için öğütler verilmiş; Kur'ân'ın ışığında çeşitli ibareler ve misaller getirilmiş ve tarikatın gereği olan hususlar tekrar edilmiştir. Ayrıca Şems'in ortaya çıkışı, Mevlânâ ile buluşması; Mevlânâ'nın müritlerini bırakarak ona bağlanması; Mevlânâ'nın müritlerden uzaklaşması üzerine onların Şems'e haset etmeleri; Mevlânâ'nın yine Şems'i övmeye devam etmesi; müritlerin hasetleri neticesinde bağış ve kerametten uzak kalmaları gibi Mevlânâ ve Mevlevilik ile ilgili birtakım kısa anlatımlar da vardır. Eser, Ali Sultânî Gird Ferâmerzî tarafından yayımlanmıştır (*Rababnâme ez Sultan Veled*, Tahran 1377 hş.). Ayrıca Veyis Değirmençay tarafından 1996'da Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde *Sultan Veled ve Rababnâme* adıyla doktora çalışması yapılmış, ancak henüz neşredilmemiştir.

4. *İntihânâme*. Sultan Veled'in üçüncü ve son mesnevisidir, bu nedenle esere bu ad verilmiştir. Rababnâme gibi, remel bahrinin fâilâtün fâilâtün fâilün (fâilât) vezninde, nazım ve nesir olarak yazılmıştır. Baştan sona Farsçadır. İstanbul Üniversitesi Farsça Yazmalar bölümü, 1009 numaralı yazmaya göre, mukaddimeden başka 120 başlık ve 8313 beyittir.⁴⁹

Bu eserde de vaaz ve nasihate ek olarak tarikatın gerektirdiği hususlar tekrar edilmiş, ayrıca Mevlânâ'nın Şems'e bağlanmadan önceki hayatı; Şems'e bağlanması ve Şems'in, daha önce hiç sema yapmamış olan Mevlânâ'yı semaa başlatması; sema'nın bütün müritler tarafından yapılması ve sema ile ilgili birtakım kısa anlatımlara da yer verilmiştir.⁵⁰ Eser, Muhammed 'A-

⁴⁶ Değirmençay, *Sultan Veled ve Rababnâme*, (metin), s. 2.

⁴⁷ Değirmençay, *Sultan Veled ve Rababnâme*, (metin), s. 297.

⁴⁸ Bkz. Değirmençay, *Sultan Veled ve Rababnâme*, (metin).

⁴⁹ Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, s. 50.

⁵⁰ Bkz. Veyis Değirmençay, *İntihânâme Mesnevisi'nde Mevlânâ ve Mevlevilikle İlgili Anlatımlar*", Yedi İklim, S. 84, s. 53-58.

li-yi Hizânedârlu tarafından yayımlanmıştır (*İntihânâme-i Sultan Veled*, Tahran 1374 hş.).

5. *Maarif*. Sultan Veled'in mensur tek eseridir. 56 bölümden oluşmaktadır. Son derece sade ve açıktır, konuşma diliyle yazılmıştır. Konular, bir nevi mesnevilerdeki konuların tekrarı olup her bölümde âyet ve hadislerin yanında, tazminlerle ve Sultan Veled'in kendi ürünü beyitlerle süslenerek işlenmiştir. Maarif üzerinde henüz akademik bir çalışma yapılmamıştır; ancak İran'da, 1333 hş.'de taş basma şeklinde Mevlânâ'nın olduğu sanılıp Fîhi Mâ Fîh'in ikinci cildi olarak neşredilmiştir.⁵¹ Eser, Melihâ Tarıkahya tarafından Türkçe'ye çevrilerek yayımlanmıştır (*Maarif*, Ankara 1949 ve İstanbul 1985).

Bu eserlerden başka, Sultan Veled'in Hanefî bilginlerinden Nasreddin Ebu'l-Kâsım Muhammed'in fıkha dair, *Nâfi'un fi'l-furû'* adlı kitabını şerh edip nazmettiğini Katip Çelebi haber vermektedir.⁵² Mevlevî kaynaklarında bulunmayan bu kitabın yanında, Abdülbâki Gölpınarlı'nın kaynağını vermediği beyanına göre, *Işknâme*, *Tıraşnâme* ve *Risâle-i İtikad* gibi uydurma eserler de Sultan Veled'e atfedilmiştir.⁵³

BİBLİYOGRAFYA

Sultan Veled, *Dîvân-ı Sultan Veled* (nşr. F. Nafiz Uzluğ), Ankara 1941; a.mlf., *Dîvân-ı Sultan Veled* (tsh. Asgar-i Rabbânî), Tahran 1338 hş.; a.mlf., *Meşnevî-yi Veledî, be bahr-i hafîf ma'ruf be Velednâme* (nşr. Celâl Hümâî), Tahran 1315 hş.; a.mlf., *Rababnâme (ez Sultan Veled*, tsh Ali Sultânî Gird Ferâmerzî), Tahran 1377 hş.; a.mlf., *İbtidânâme* (çev. Abdülbâki Gölpınarlı), Ankara 1976; a.mlf., *İntihânâme* (Konya Mevânâ Müzesi Kütüphanesi No: 2122'de kayıtlı yazma); a.mlf., *Maârif* (trc. Meliha Anbarcıoğlu), Ankara 1966; Eflâkî, Ahmed, *Menâkıbü'l-'ârifin I-II* (nşr. Tahsin Yazıcı), Ankara 1980; Sipehsâlâr, Feridun b. Ahmed, *Zindegînâme-i Mevlânâ Celâleddin-i Mevlevî* (nşr. Sa'îd-i Nefîsî), Tahran 1325 hş.; Devletşâh, *Tezkiretü's-şu'arâ* (nşr. Muhammed-i Ramazânî), Tahran, 1366 hş.; Câmî, Abdurrahman, *Nefahâtü'l-üns min hazâretü'l-kuds* (nşr. Mehdî Tevhidîpûr), Tahran 1337 hş.; Kâtib Çelebî, *Keşfü'z-zunûn I-II* (nşr. Şerefeddin Yaltkaya ve Kilisli Muallim Rifat), İstanbul 1943; Fûrûzanfer, Bedfüzzaman, *Mevlânâ*

⁵¹ Sultan Veled, *Maarif*, Önsöz.

⁵² Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-zunûn*, II, 1922.

⁵³ Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 52.

Celâleddin (trc. Feridun Nafiz Uzluk), İstanbul 1986; Gibb, E.J.W.. *A History of Ottoman Poetry I-VI*, London 1958, I, 151-163; Abdülbâki Gölpınarlı, “*Mevlevîlik*”, İA., VIII, 164-171; a.mlf., *Mevlânâ Celâleddin*, İstanbul 1985; a.mlf., *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983; a.mlf., *Mevlevî Adap ve Erkânı*, İstanbul 1963; Hândmîr, Gıyâseddin b. Hüsâmeddin, *Habîbü's-siyer I-IV* (nşr. Muhammed-i Debîrsiyâkî), Tahran 1353 hş.; *Latîfî Tezkiresi* (nşr. Mustafa İsen), Ankara 1990; Fehim Efendi, *Sefinetü'ş-şu'arâ*, İstanbul, ts.; Kureşî, Muhyiddin Ebû Muhammed Abdulkâdir, *Cevâhirü'l-muzîyye I-III* (nşr. Abdülfettâh M. el-Hulv), Kahire 1413 h.; Taşköprizâde, *Mevzû'âtü'l-'ulûm I-II* (trc. Kemâleddin Muhammed), İstanbul 1313; Şemseddin Sâmi, *Kâmûsü'l-'lâm I-VI*, İstanbul 1306-16/1888-99; Helmuth Ritter, “*Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî ve Etrafındakiler*”, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası, VII-VIII/I, İstanbul 1942, s. 268-281; Nefîsî, Sa'îd, *Târîh-i Nazm u Nesr der İrân ve der Zebân-i Fârsî I-II*, Tahran 1363 hş.; Browne, Edward G., *ez-Sa'dî tâ Câmî* (trc ve nşr. Ali Asgar Hikmet), Tahran 1351 hş.; Dihhudâ, Ali Ekber, *Lugatnâme I-L*, Tahran 1345 hş.; Hayyâmpur, Abdurresul, *Ferheng-i Suhenveran I-II*, Tahran 1368 hş.; Hidâyet, Rızâ Kuli Han, *Mecma'u'l-fusahâ I-VI* (nşr. Müzâhir Musaffâ), Tahran 1339 hş.; Hidâyet, Mahmûd, *Gülzâr-ı Câvidân I-III*, Tahran 1353 hş.; Karabeyglu, Cemşid, *Sultan Veled, Meşnevi-yi Veledî, Velednâme I-III*, (Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi), İstanbul 1976; Veled Çelebi, *Dîvân-ı Türkî-yi Sultan Veled* (tsh. Kilisli Rifat), İstanbul 1341; Köprülü, M. Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1991, s. 216, 235-239; Mansuroğlu, Mevdud, *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri*, İstanbul 1958; Nazmî-yi Tebrizî, *Düvîst Suhenver*, Tahran 1363 hş.; Mu'în, Muhammed, *Ferheng-i Fârsî I-VI*, Tahran 1371 hş.; Mehmet Önder v.dğr., *Mevlânâ Bibliyografyası I-II*, Ankara 1974; Neclâ Pekolcay, *İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1967; Safâ, Zebîhullah, *Târîh-i Edebiyyât der İrân I-V/3*, Tahran 1371 hş.; Tahsin Yazıcı, “*Sultan Veled*”, İA., X, 28-32; Değirmençay, Veyis, *Sultan Veled ve Rebabnâme* (Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Erzurum 1996; a.mlf., *Sultan Veled'in Arapça Şiirleri*, Erzurum 1996; a.mlf., *Sultan Veled, Rubailer*, Erzurum 1996; a.mlf., “*İntihânâme Mesnevisi'nde Mevlânâ ve Mevlevîlikle İlgili Anlatımlar*”, Yedi İklim, İstanbul 1997, S. 84, s. 53-58; Reşat Öngören, “*Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî*”, DİA, XXIX, 441-448; Nuri Özcan, “*Mevlevî Âyini*”, DİA, XXIX, 464-466; Barihüda Tanrıkorur, “*Mevlevîyye*”, DİA, XXIX, 468-475.